

Η Ευρώπη έχει ξεχάσει τον Διαφωτισμό

Η συγγραφέας Μάρω Δούκα συζήτησε με μαθητές της Β' Λυκείου στον Βύρωνα και απάντησε στα αγωνιώδη ερωτήματά τους

Της ΟΥΛΙΑΣ ΣΕΛΛΑ

«Αυτό που μου αρέσει περισσότερο απ' όλα είναι να πηγαίνω στα σχολεία και να μιλάω με τους μαθητές», μας είπε η πεζογράφος Μάρω Δούκα στο τηλεφώνημα συνεννόησης για μια συνέντευξη. Αποφασίσαμε να την ακολουθήσουμε και μία Πέμπτη μεσημέρι βρεθήκαμε στο 1ο Λύκειο Βύρωνα. Η Μάρω Δούκα ήταν προσκεκλημένη της Δέσπης Ανάγνωστος του σχολείου. Οι μαθητές της Β' Λυκείου ήταν οι κύριοι συνομιλητές της. Την υποδέχτηκαν στη δανειστική βιβλιοθήκη του σχολείου με στίχους και μουσική από τον «Ερωτόκριτο» του Βισσόντζου Κορνάρου. Τρεις μαθήτριες διάβασαν αποσπάσματα από ένα διήγημα που περιέχεται στην τελευταία της συλλογή διηγημάτων «Γιατί μένα η ψυχή μου» (εκδ. Πατάκης) και συνομιλήσαν μαζί της για περίπου τρεις ώρες χωρίς να διακόψει ούτε για μια φορά ήχος κινητού αυτή τη συνάντηση. Οι καθηγντές έδωσαν απολύτως τον χώρο στους μαθητές, δεν παρενέβησαν, δεν καθόδηγαν. Η μόνη ερώτηση καθηγητή ήταν η πρώτη, για να σπάσει η αμηχανία των μαθητών, και αφορούσε το πρώτο της βιβλίο.

Η μαθητική της ζωή στα Χανιά, η φοιτητική στην Αθήνα, η δικτατορία, η επαφή της με αριστερές οργανώσεις στα χρόνια της δικτατορίας, τα ιδεολογικά διαβάσματα της εποχής, ο νεανικός Μαρξ «που κουβαλάει τον ακυρωμένο ποιητή», ο πολύγραφος, οι προκλήσεις, ο «διαρκής αγώνας του ανθρώπου να κατανικήσει τους φόβους του» έδωσαν ένα πλήρες πορτρέτο της Μάρως Δούκα. Ετσι κι αλλιώς, η σύγχρονη Ιστορία είναι παρούσα όχι μόνο στη ζωή της Μάρως Δούκα αλλά και στα μυθιστορήματά της. Και οι έφηβοι στον Βύρωνα ήθελαν να μάθουν από μια συγγραφέα για όσα έζησαν οι γονείς τους, αλλά και για όσα συμβαίνουν στη σημερινή πολιτική και κοινωνική ζωή.

Και η Μάρω Δούκα δεν δίστασε να καταρρίψει μερικούς από τους σύγχρονους μύθους. Όπως εκείνον της καθολικής αντίστασης στη δικτατορία: «Εκ των υστέρων, με τη μεταπολίτευση και τη σύλληψη των πρωτεργατών της δικτατορίας, η ελληνική κοινωνία, ίσως και από ανάγκη αυτοσυμπλήρωσης, αθώωθηκε. Όλοι ήταν αντιστασιακοί,

Η συνάντηση της Μάρως Δούκα με τους μαθητές του 1ου Λυκείου Βύρωνα μόλις έχει τελειώσει στον χώρο της δανειστικής βιβλιοθήκης του λυκείου. Όλοι ήθελαν να μπει στην αναμνηστική φωτογραφία! Λίγο νωρίτερα δεν δίστασε να καταρρίψει μερικούς από τους σύγχρονους μύθους: «Η δικτατορία δεν έπεσε από την αντίσταση του ελληνικού λαού. Έπεσε γιατί άλλαξαν οι συγκυρίες» (φωτ.: Νίκος Κοκκαλιάς).

στην παράνομη πορνεία. Οι νεαροί μαθητές συμβιώνουν στα ίδια θρανία με μετανάστες δεύτερης γενιάς και ευαισθητοποιούνται ιδιαίτερα με όσα συμβαίνουν αυτόν τον καιρό. Οι απορίες, πολλές. «Με τον ξένο στην αυλή σου τι θα κάνεις; Υπήρξαμε κι εμείς ξένοι σε άλλες αυλές. Αυτό που γίνεται τώρα, εν όψει εκλογών, ότι θα στηθούν στρατόπεδα και κέντρα φιλοξενίας, υποκρισία δεν είναι; Για όλους εμάς που ζούμε και αγαπάμε την Αθήνα και το ιστορικό κέντρο της, δεν μας αρέσει στις καθόλου όπως είναι. Το ερώτημα είναι πώς έφτασε ως εδώ... Πρέπει να βρεθεί μια λύση γι' αυτούς τους ανθρώπους. Το καλύτερο που θα μπορούσε να γίνει όσο πιο γρήγορα, πιο αποτελεσματικά και πιο ανώδυνα για τους ίδιους να προωθηθούν στις χώρες τους. Η αλήθεια είναι ότι με τις συνθήκες που ζουν εδώ δεν μπορώ να διανοηθώ πόσο χειρότερα είναι στην πατρίδα τους... Αλλά φοβάμαι ότι θα τους διασκορπίσουν σε στρατόπεδα ανά την Ελλάδα, και είμαι σχεδόν σίγουρη ότι έτσι θα μείνουν. Το πρόβλημα των λαθρομεταναστών θα λυθεί επειδή καίει, όπως τώρα, το κέντρο της Αθήνας. Αν τους διασκορπίσει στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία κ.λπ. θα ξεχαστούν».

Βίαιες μετακινήσεις

Η συζήτηση για τα σύνορα, για τη μετάβαση από τη μια χώρα στην άλλη έχει ανάψει. «Κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο αιώνας μας θα είναι αιώνας βίαιων μετακινήσεων. Και όπου μια κοινωνία μπορεί να αφομοιώσει τους καινούργιους, εκ των υστέρων αυτή η κοινωνία θα βγει πιο δυνατή. Αλλά εμείς ο' αυτή τη φάση, έτσι όπως είμαστε, δεν μπορούμε να αφομοιώσουμε τίπο-

«Ένας τρόπος ν' αντισταθούμε είναι να κυνηγάμε το δύσκολο», υποστηρίζει η συγγραφέας Μάρω Δούκα.

τα. Τον πρώτο καιρό τα πράγματα ήταν αλλιώδη, γι' αυτό και οι Άλβανοι ενσωματώθηκαν».

Οι νεαροί έφηβοι στον Βύρωνα είναι ευαισθητοποιημένοι, ενημερωμένοι, έχουν απορίες, δεν δέχονται τα αυτονόητα, διατυπώνουν τολμηρές απόψεις. Όπως η μαθήτρια που είπε ότι τελικά εμείς αποφασίζουμε για την τύχη όλων αυτών των ανθρώπων κι εκείνοι δεν έχουν λόγο. «Η ο μαθητής που, παρότι είχε πέσει θύμα κλοπής στο σπίτι του, αναφέρθηκε με συμπάθεια στις δύσκολες συνθήκες ζωής των ανθρώπων που ζουν παράνομα στη χώρα μας. Και η Μάρω Δούκα, ακούραστη, εξηγούσε διαρκώς: «Το πρόβλημα φαίνεται ελληνικό, αλλά είναι ευρωπαϊκό. Εκεί να κάνει με την ευρωπαϊκή κοινωνία, που την αισθανόμαστε πιο γερασμένη. Ξαν να ζέχασε ότι εξέθρεψε τον Διαφωτισμό και την πάλη των ιδεών!»

Και αφού είχαν τελειώσει τα πολιτικά, κάποιος μαθητής τη ρώτησε αν έχει γράψει ποτέ ποίηση. Η απάντηση ήταν σαν πρόσκληση στο εργαστήρι της γραφής της. «Όχι. Αλλά πάντοτε όταν τελειώνα το οποίο πεζογράφημά μου φιλοδοξούσα να το επεξεργαστώ σαν να είναι ποίημα. Η ποίηση έχει τους δικούς της κανόνες, τη δική της ματιά στα πράγματα. Η ποίηση είναι στην κορυφή της πυραμίδας του γραπτού λόγου. Το μυθιστόρημα είναι ο συνθετότερος μορφή, και αν ένας έχει πάρε και πολύ στα σοβαρά τον ρόλο του μυθιστοριογράφου, μέσα από τη δουλειά του μπορεί να ασκηθεί και ως ποιητής, και ως δοκιμιογράφος, και ως ιστορικός. Το μυθιστόρημα από τη φύση του συνομιλεί με όλες τις ανθρωπιστικές επιστήμες».

Στα βιβλία αναζητήστε την ουσία της ζωής σας

Με απόλυτο σεβασμό προς τους μαθητές και τις απόψεις τους, η Μάρω Δούκα στην αρχή αυτοσυστήθηκε, με στιγμές από τη διαδρομή της. Και όσο περνούσε η ώρα το αρχικό αυτονόητο άγκος έδινε τη θέση του σε μια εκ βαθέων συνομιλία, σε μια ειλικρινή και ισότιμη συζήτηση. «Είμαι πια 65 χρόνων, γεννήθηκα στα Χανιά κι έχω γράψει δεκατέσσερα βιβλία. Αν μου ζήτησαν να διαλέξω ανάμεσα στο διάβασμα και το γράψιμο, χωρίς δεύτερη σκέψη θα έλεγα ότι το γράψιμο μπορεί να το αφήσω κάποια στιγμή, το διάβασμα όχι. Αν έγιναν συγγραφέας είναι γιατί από την ηλικία τη δική σας περίπου και μετά διάβασα πολύ. Βρέθηκα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη των Χανίων και μαγεύτηκα».

Θυμήθηκε με συγκίνηση τον βιβλιοθηκάριο που την οδήγησε στην «περιπέτεια της ανάγνωσης», χαρακτήρα που έχει εντάξει σε αρκετές από τις ιστορίες της, και υπερασπίστηκε με πάθος τα οφέλη της εξωσχολικής ανάγνωσης παρότι γνωρίζει «ότι οι μαθητές είναι οι πιο σκληρά εργαζόμενοι Έλληνες. Το σημαντικό είναι να γνωρίζετε ότι ένα καλό λογοτεχνικό βιβλίο σάς περιμένει και θα μπορούσατε στις σελίδες του να αναζητήσετε την ουσία της ζωής σας. Γιατί το καλό βιβλίο μάς βοηθάει να οξύνουμε την παρατήρηση και την κρίση μας, να τροφοδοτήσουμε και να ανακινήσουμε τη φαντασία μας, να ονειρευτούμε μια δικαιότερη κοινωνία, να αισθανθούμε ότι είμαστε συνειδητοί

και ελεύθεροι πολίτες. Και όταν γίνεις συνειδητός και επίμονος αγνώστου οδηγούσας λίγο λίγο και στη δική σου ανάγκη να αφηγηθείς ξανά τον κόσμο. Τα πρώτα μου χειρόγραφα, που βέβαια τα έσκια, ήταν σαν να ξαναέγραφα σε άλλες μυθιστορημάτων που είχα αγαπήσει. Είχα αγαπήσει πολύ τον Γρηγόριο Ξενόπουλο, έναν από τους θεμε-

«
Αν μου ζητούσαν να διαλέξω ανάμεσα στο διάβασμα και το γράψιμο, θα έλεγα ότι το γράψιμο μπορεί να το αφήσω κάποια στιγμή, το διάβασμα όχι.

λιωτές του κοινωνικού μυθιστορηματος στην Ελλάδα. Επίσης είχα αγαπήσει και αγαπώ, αν και από τότε δεν τον έχω ξαναδιαβάσει, τον Καραγάτση. Και πάνω απ' όλα, ο παρηγορητής της εφηβείας μου ήταν ο Καζαντζάκης».

Η Μάρω Δούκα ξενάγησε τους μαθητές στο εκδοτικό τοπίο της δεκαετίας του '60 και του '70, μίλησε για τη μορφή της Ναβάς Καλλιανέση στον «Κέδρο», για τον Γιάννη Ρίτο, τον Στρατή Τσίρκα και τον Βάρναλη και πώς η ίδια διόρθωσε το πρώτο της βιβλίο, την «Πηγίδα», αφηρόντας «καμιά 100στή λάθη»!

«
Πρέπει να βρεθεί μια λύση για τους μετανάστες. Η αλήθεια είναι ότι με τις συνθήκες που ζουν εδώ, δεν μπορώ να διανοηθώ πόσο χειρότερα είναι στην πατρίδα τους...»

«
«Όλοι είχαν υψώσει τη γροθιά τους στη δικτατορία του Παπαδόπουλου... Δεν ήταν έτσι. Ήταν μετρημένοι αυτοί που πραγματικά από την αρχή είχαν πάρει την απόφαση να αντισταθούν. Η δικτατορία δεν έπεσε από την αντίσταση του ελληνικού λαού. Έπεσε γιατί άλλαξαν οι συγκυρίες. Δηλαδή το Πολυτεχνείο δεν έριξε τη δικτατορία».
Μαζί με την πολιτική και τη σύγχρονη κοινωνία, παρούσα ήταν και η μετανάστευση! Αφορμή το διήγημα της Μάρως Δούκα «Σας αρέσει ο Μπράις», με ηρωίδα μια οικονομικά μετανάστρια που κατέλιξε

«Να κυνηγάτε το δύσκολο»

«Ο υπολογιστής είναι ευκολία, αλλά μπορεί να σε οδηγήσει και στη φλυαρία τη συγγραφική, αν δεν έχεις τη κάτσια να το αντιμετωπίσεις κάπως. Και δεν σας κρύβω ότι αντιμετώπιζω με κακιοποίηση τον εαυτό μου. Ίσως να μην είναι τυχαίο ότι από το «Ένας σκούφος από πορφύρα» και με τον υπολογιστή υπό μάλτη τα βιβλία μου άρχισαν να γίνονται τούβλα! Μπορεί να ευθύνεται και ο υπολογιστής, δεν θέλω να υποσκάψω τελείως τον εαυτό μου. Αλλά αυτό που θέλω να πω, όσο κι αν ακούγεται λίγο δασκαλιστικό, είναι στη ζωή σας να κυνηγάτε το δύσκολο. Να αποφεύγετε μετά βδελυγμίας το εύκολο! Αυτή η ευκολία που θέλουμε όλοι κολάκεψε κι εκείνο το «εδώ και τώρα σοσιαλισμός», «Τσοβδά, δώστα όλα» και αρχίσαμε να πιστεύουμε ότι σήμερα είμαστε έτσι κι αύριο θα ξυπνήσουμε με σοσιαλισμό. «Η δεν έχουμε μία αλλά αύριο θα πλουτίσουμε. Όλα αυτά κολάκεψαν την ευκολία μας. Ένας τρόπος να αντισταθούμε είναι να κυνηγάμε το δύσκολο» είπε πριν τους αποχαιρετήσει έναν έναν.